

Katolska kyrkan som vetospelare i frågan om samkönade äktenskap

En jämförande studie mellan Polen och Portugal

Anna Andersson

Jasmin Ahonen

Abstract

Vi söker i denna uppsats undersöka huruvida den katolska kyrkan i Polen är en starkare vetospelare i frågan om samkönade äktenskap än den i Portugal. Detta görs genom en jämförande fallstudie med mest lika design. De primära teorier vi använder oss av är George Tsebelis teori om politiska vetospelare och Simon Finks teori om kyrkan som vetospelare.

I Portugal har samkönade äktenskap nyligen blivit lagligt men i Polen är det olagligt då det strider mot landets konstitution. Slutsatsen vi kommer till är att den katolska kyrkan i Polen är en starkare vetospelare i frågan om legalisering av samkönade äktenskap än den katolska kyrkan i Portugal. Nyckelfaktorn för att den katolska kyrkan i Polen har större politisk makt fann vi vara en följd av att kyrkan där räknas som en institutionell vetospelare medan kyrkan i Portugal snarare är en intressegrupp. En annan viktig faktor är hur religiös befolkningen i länderna är, här fann vi att den polska befolkningen var mer religiös än den portugisiska vilket också påverkat utfallet.

Nyckelord: katolska kyrkan, vetospelare, Polen, Portugal, samkönade äktenskap, George Tsebelis, Simon Fink

Antal ord: 6 594

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Syfte	8
2 Fallbeskrivning	9
2.1 Kyrkan i Polen	9
2.2 Samkönade äktenskap i Polen.....	9
2.2.1 Kyrkan och PiS:	10
2.3 Kyrkan i Portugal.....	11
2.4 Samkönade äktenskap i Portugal	12
2.5 Frågeställning.....	13
3 Teori- tidigare forskning	14
3.1 Tsebelis - teori om vetospelare	14
3.2 Kyrkan som vetospelare (Fink).....	15
3.3 Hypotes	17
4 Metod	19
4.1 Tillvägagångssätt	19
4.2 Mest-lik design.....	20
4.3 Avgränsning.....	20
4.4 Material	20
5 Resultat och analys	22
5.1 Kyrkan som vetospelare jämförelse mellan Polen och Portugal	22
5.2 Mobiliseringspotential	22
5.3 Katolska kyrkans preferenser.....	24
5.4 Sammanhållning och disciplin.....	25
5.5 Katolska kyrkan som vetospelare i frågan om samkönade äktenskap.....	25
5.5.1 Resultat: Hypoteser.....	27
6 Slutsats och diskussion	28

7 Referenser..... 29

1 Inledning

“All Catholics are obliged to oppose the legal recognition of homosexual unions and where such unions are given the legal status and rights that belong to marriage, clear and emphatic opposition is a duty” - Pope John Paul II

Den katolska kyrkan var länge en av världens mest dominanta, respekterade och mäktiga institutioner och dess inflytande har lämnat sina spår i Europas historia och har även internationellt stor påverkan hur samhällen ser ut idag. Efter den franska revolutionen fick kyrkan möta nya utmaningar då uppkomsten av en partipolitisk demokrati fick den att förlora sin dominanta position inte bara i samhället utan också i politiken. (Warner 2000, s. 3)

Den nya typen av politik tvingade kyrkan att träda in på den politiska arenan för att kunna behålla sin starka position och säkerställa sitt inflytande i samhällsfrågor.

Kyrkan som politisk aktör skiljer sig åt från andra intressegrupper på området, då dess värderingar kan ses som universella och passande för individer med olika ekonomiska och etniska bakgrunder och politiska preferenser. Kyrkan är inte begränsad till enbart ett område såsom jordbruk eller ekonomi utan dess värderingar går att applicera på nästan vilken del som helst i människors liv. (Warner 2000, s.75) Den senaste utvecklingen i Europa har ändå visat att separationen mellan stat och kyrka blir mer vanligt och att många konservativa värderingar får träda åt sidan till förmån för mer moderna och liberala attityder. (de Beufort & Hägg, 2008, s.10) Den katolska kyrkans ställning i frågan om samkönade äktenskap har alltid varit kontroversiell då katekesen tydligt definierar äktenskapet som en union enbart mellan man och kvinna. Efter förra millennieskiftet har ändå samkönade par fått rätt att lagligt gifta sig i nio länder i Europa, där katolska kyrkan kan sägas ha relativt mycket inflytande över värderingar och människors vardagliga liv. (Duncan, 2016) Bland de nio länder finns till exempel Spanien, Frankrike, Irland och Portugal som traditionellt sett varit starkt katolska och fortfarande räknas majoriteten av befolkningen tillhöra den katolska kyrkan.

I de östra delarna av kontinenten har utvecklingen dock gått åt motsatt håll. Stadgar som inskränker LGBTQ-personers rättigheter har lagts till i konstitutionerna bland annat i Ungern (2012), Kroatien (2013), Makedonien (2014) och Slovakien (2014). Argument om Rysslands homofobiska inflytande i området har diskuterats mycket men den katolska kyrkans större politiska roll kan anses vara en annan förklaring. Särskilt i Polen, där samkönade äktenskap har varit mot konstitutionen sedan 1997, sägs den katolska kyrkan, som öppet gett sitt stöd till lagen, ha haft stort inflytande. (Freedom House, 2014)

1.1 Syfte

Undersökningen av religionens inflytande över politiken kan betraktas som särskilt intressant då många sakområden som tidigare dominerats enbart av kyrkan har blivit mer politiserade. Sådana områden är inte bara abort, samkönade äktenskap och utbildning utan också definitionen av familjen och sociala tjänsters utformning (Fink, 2009).

Syftet med vår undersökning är att koppla samhällsaktörer, i det här fallet kyrkan, till politiska processer och se hur och i vilka sammanhang de kan agera vetospelare. Vi undersöker alltså ett fall av kyrkan som möjlig vetospelare och försöker redogöra vilka de bakomliggande faktorerna är som möjliggör detta och därefter varför ser det politiska utfallet annorlunda ut i två väldigt katolska länder. Undersökningen av de två fallen - Polen och Portugal syftar således till att förstå hur väldigt lika förutsättningar kan leda till olika utfall.

2 Fallbeskrivning

För att få en tydlig och nyanserad beskrivning av varför kyrkan har större eller mindre politisk makt i de två länderna krävs en bra helhetsbild av såväl situationen som råder idag som kyrkans roll historiskt. Här följer därför en historisk bakgrund där vi fokuserat på de historiska moment som påverkat kyrkans ställning mest. Därefter följer en fallbeskrivning med fokus på samkönade äktenskap

2.1 Kyrkan i Polen

Polens historia präglas till stor del av politisk instabilitet och konflikter med och mellan dess grannländer. Detta har lett till att Polen under långa perioder styrts av andra länder och varit i union med olika grannländer. Detta har bidragit till kyrkans starka roll då den katolska kyrkan varit den institution i Polen som förblivit stabil trots det ytterst instabila politiska läge som ofta rått. Man kan tydligt se detta efter andra världskrigets slut då Polen överläts till Sovjet, en kommunistisk regim som var ateistisk och vars ideologi, i vart fall i teorin, sökte utrota religiösa institutioners makt och inflytande i samhället. (Karlsson 2016) Motståndet mot denna regim organiserades till stor del av den katolska kyrkan och bandet mellan befolkningen och kyrkan stärktes. Även icke troende anslöt sig då till kyrkan som markering mot det kommunistiska styret. Adam A. Hetnal argumenterar dock för att kyrkan sällan har blivit så väl behandlad under kommunistiskt styre som i Polen, det kan till viss del förklaras av vissa delade åsikter och intressen mellan regimen och kyrkan samt de stora stöd som fanns för den katolska kyrkan, något som regimen inte kunde ignorera. Kyrkan var en viktig politisk spelare, vilket regimen sedermera insåg. Sovjet hade en annan huvudreligion (ortodox) som haft stora motsättningar med den katolska kyrkan i Polen. Detta ledde till en polarisering där det polska folket slöts tättare samman med den katolska kyrkan då man såg hotet från den ortodoxa kyrkan som dominerade framförallt i Ryssland. (Hetnal 1998, Beskow 2016)

2.2 Samkönade äktenskap i Polen

I Polen är äktenskapet idag definierat som äktenskap mellan en man och en kvinna i konstitutionen från 1997. Denna konstitution skrevs mot bakgrund av den tidigare konstitutionen som bestod av en rad tillägg/ändringar till den gamla sovjetiska konstitutionen som byggde på Sovjets konstitution från 1936. Ändringarna gjordes som ett försök att få bort det kommunistiska styret och öka medborgerliga rättigheter och rättvisa i landet. När man så skrev en ny konstitution 1997 blev den mer konservativ där mycket byggde på traditionella värderingar. Bland annat förtydligades delen om äktenskap och man skrev in att äktenskapet är mellan en man och en kvinna. Kyrkans rättigheter utökades även i den nya konstitutionen efter år av förtryck av den kommunistiska regim som tidigare styrde landet. I flera av de förhandlingar som skedde efter den kommunistiska regimen förlorat makten satt kyrkan med och hade en röst i hur den nya konstitutionen skulle tas fram. (Constitutionnet 2015)

Efter valet 2015 fick det konservativa Prawo i Sprawiedliwość (PiS) 37.6% av rösterna och fick därmed egen majoritet i parlamentet. Partiet präglas av EU-kriticism, patriotism och ett tidvis nära band med den katolska kyrkan och framförallt dess värderingar (POLITICO 2016).

Då äktenskapet är så tydligt definierat i konstitutionen gör detta det svårt att ändra lagen som för tillfället förbjuder äktenskap mellan två individer av samma kön. Det har varit uppe på dagordningen ett antal gånger de senaste åren, dock har alla förslag på lagändring hittills slagits ner med motivationen att det går emot landets konstitution. Polens idag största parti, PiS, som blev det första partiet sen Berlinmurens fall att få egen majoritet i parlamentet har starkt religiösa värderingar och är öppet emot samkönade äktenskap, detta gör det osannolikt att det skulle legaliseras inom de kommande 3 åren då PiS mandatperiod slutar. Det finns ett stöd från den polska befolkningen att tillåta partnerskap mellan homosexuella men även det har landets politiker sagt nej till trots att det i dagsläget inte finns någon lag om registrerade partnerskap i Polen. (Europeiska Unionen 2016, SvD 2013)

2.2.1 Kyrkan och PiS:

Polens regerande parti är starkt kopplat till den katolska kyrkan i Polen och flera av dess ledare har öppet gett sitt stöd till kyrkan och dess värderingar. Bara dagar innan valet 2015 sa den nuvarande premiärministern Jaroslaw Kaczynski följande i en intervju:

”In Poland, there is no value system that could realistically compete ... with the teachings of the church,”

(Reuters 2015)

Som Jan Ciensky beskriver i sin artikel knyts banden starkare mellan kyrkan och PiS vilket gjorts extra tydligt efter den senaste tidens debatt om abort i Polen där kyrkan varit tydligt tongivande.

“Poland’s ruling Law and Justice party is tightening ties with the country’s powerful Roman Catholic Church, as party leaders in recent days endorsed a total abortion ban pushed by the Church hierarchy.”

(Cienski 2016)

Kyrkan har aktivt gått in och försvarat partiet samt öppet ansträngt sig för att motverka oppositionsgrupper. Kyrkan har i gengäld fått ökade bidrag från regeringen och fick en gåva på €89,000 till en insamling från utrikesdepartementet (the Foreign Ministry for Public Diplomacy).

Detta gör det tydligt att kyrkan och det styrande partiet har starka band och stödjer varandra, regeringen genom att ge kyrkan finansiella fördelar samt genom ett visst inflytande i den politiska agendan samtidigt bidrar kyrkan med mobilisering av stöd för partiets värderingar. (Cienski, 2016)

2.3 Kyrkan i Portugal

Relationen mellan den Portugisiska staten och den katolska kyrkan börjar redan på 1100-talet då det området som idag kallas Portugal blev befriat från Morer. Utan den katolska kyrkans bidrag hade befriandet varit osannolikt och för att visa sin tacksamhet mot den romersk-katolska kyrkan bildade Don Alfonso Henriques av Portugal en allians och starka relationer till Italien. (Bruneau 1976) Till följd av den portugisiska kolonialismen så spriddes katolicism världen runt till Afrika, Sydamerika och Asien samtidigt som Europa fick uppleva flera protestantiska revolutioner på 1500 och 1600-talet. Trots de osäkra tiderna i Europa var kyrkans roll i alla samhällens sektorer i Portugal alltid stark. Under monarkins tid var kyrkan också en aktör på det politiska fältet ända tills 1910 då Portugal blev en republik. (Bruneau 1976) 1911 passerades en lag som separerade kyrkan från staten med följden att stora delar av kyrkans egendom fördes över till staten. Den katolska trons status som statens officiella religion avskaffades och relationer till Vatikanen frystes. Flera biskopar fick sluta sitt jobb eller flydde landet frivilligt. Efter 1914 började det en instabil tid i portugisisk politik och den katolska kyrkans roll berodde väldigt mycket på vem som just då styrde landet. Portugal blev en auktoritärt styrt stat 1933 när den dåvarande premiärministern António de Oliveira Salazar lyckades få igenom en ny grundlag där regeringen fick nästan diktatorisk makt över politiken. I *Estado Novo* var den katolska kyrkan en central institution efter att dess roll i samhället återigen säkerställdes i konkordatet mellan Portugisiska staten och Vatikanen 1940.

(Concordat Watch 2015) Religion blev ett obligatoriskt ämne i offentliga skolor och för katolska par blev det omöjligt att söka skilsmässa.

Katolska kyrkan blev en viktig men samtidigt väldigt underdånig del av systemet. Den fattiga kyrkan hade inte riktigt något annat alternativ än att lyda Salazar och hans auktoritära regim men fick i utbyte njuta av stabilitet som försäkrades då militären inte lät några kyrkofientliga rörelser uppstå. (Bruneau 1976) Revolutionen 1974 omstrukturerade nästan alla statliga institutioner, förutom den katolska kyrkan. Kyrkans institutionella roll försvagades lite, exempelvis konkordatets punkt om skilsmässa ändrades efter förhandlingar med Vatikanen. Ett nytt konkordat skrevs 2004 och innehåller bland annat punkter om bevarandet av obligatorisk religionslära i offentliga skolor men också nya punkter om kyrkliga skatter och prästernas inkomst. (Concordat Watch 2015)

2.4 Samkönade äktenskap i Portugal

Portugal blev det sjätte katolska landet där homosexuella fick gifta sig lagligt då en lag om samkönade äktenskap ratificerades 2010 av landets president Anibal Cavaco Silva. (CBS News 2010).

Legaliseringen kan ses som en direkt konsekvens av Partido Socialistas valvinst i parlamentsvalet hösten 2009 då partiet redan under valrörelsen hade homosexuellas rättigheter med i sin kampanj och partiledaren José Sócrates hade vid flera tillfällen uttryckt att legaliseringen av samkönade äktenskap definitivt skulle inkluderas i partiets valkampanj. (Vale de Almeida 2012). Den 17:e maj 2010 annonserades den konservativa presidentens nya lag i Portugal som garanterade homosexuella samma rättigheter att gifta sig lagligt som heterosexuella par. Detta trots att bara några dagar innan hade påven Benedict XVI lämnat Portugal efter fyra dagars besök, under vilket han exempelvis talat om abort samt samkönat äktenskap som de mest ”*incidious and dangerous threats facing the world*”. (CBS News 2010).

Presidenten Cavaco Silva betonade att legaliseringen är mot hans egna värderingar men eftersom landet för tillfället måste kämpa med bland annat ekonomiska utmaningar kommer han inte att använda hans veto möjlighet att upphäva lagen. I sitt uttalande tog presidenten också upp möjligheten till folkomröstning som troligtvis hade genomförts ifall han hade bestämt sig att motstå lagen. Tidigare folkomröstningen i Portugal genomfördes 2007 i frågan om aborträtt, vilket till slut ledde till legaliseringen av abort för alla kvinnor upp till den 10:e graviditetsveckan (CBS News 2010).

Trots att samkönade par i Portugal nu hade fått rätt att gifta sig var lagen om adoptionsrätt fortfarande oförändrad. Anledning till detta var splittringen inom Partido Socialista och särskilt dess konservativa och liberala vingar som var tvungna att kompromissa för att utforma en majoritet i parlamentet och således få genom sitt lagförslag (Vale de Almeida 2012)

I Portugal finns det idag ett kristdemokratiskt parti, *CDS – Partido Popular*, vars politiska agenda präglas av nationalism, konservatism och till viss del kristna värderingar. Partiet fick 11.7 procent i parlamentsvalet 2011 och kan därför räknas som

ett relativt stort parti. CDS är dock inte ett öppet religiöst parti, utan präglas snarare av kristna värderingar och frågor som den katolska kyrkan historiskt haft starka åsikter kring, det tydligaste exemplet på detta är partiets mycket restriktiva politik kring abort.

2.5 Frågeställning

Vi tänker göra en jämförande studie mellan Polen och Portugal med inriktning på kyrkan som vetospelare med fokus på samkönade äktenskap. I Portugal har det varit lagligt för homosexuella par att gifta sig sedan 2010, men i Polen är än så länge samkönade äktenskap olagliga och mot konstitutionen, vilket vi tror kan till stor del vara konsekvens till den starka rollen den katolska kyrkan behåller i Polska samhället. Vi vill undersöka den katolska kyrkans politiska makt i de här två länderna och därmed blir vår frågeställning följande:

Är den katolska kyrkan i Polen en starkare vetospelare än den i Portugal i frågan om samkönade äktenskap?

Med starkare vetospelare menar vi ifall kyrkan genom sitt agerande har lyckats förhindra den politiska utvecklingen mot legaliseringen av samkönade äktenskap i Polen eller med Tsebelis definition lyckats att bevara *status quo* i politiken effektivare än i Portugal.

3 Teori- tidigare forskning

3.1 Tsebelis - teori om vetospelare

I sin bok *Veto players; How political institutions work* definierar George Tsebelis begreppet vetospelare som “individual or collective actors whose agreement is necessary for a change of the status quo” (Tsebelis 2002, s. 19) Därefter delar Tsebelis upp vetospelare i institutionella och partisana vetospelare beroende på bakgrunden till aktörers vetomakt. Aktörer vars vetomaktposition är definierad i konstitutionen, som exempelvis President, House of Representatives och Senaten i USA, kategoriseras som institutionella vetospelare. Däremot aktörer som har uppstått som konsekvens av det politiska systemet kallar han för partisana vetospelare. I artikeln *Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism* introducerar han även en tredje grupp av vetospelare; grupper med starka intressen i specifika politiska områden.

“..one can think of powerful interest groups as veto players, at least in the policy areas of their concern” (Tsebelis 1995)

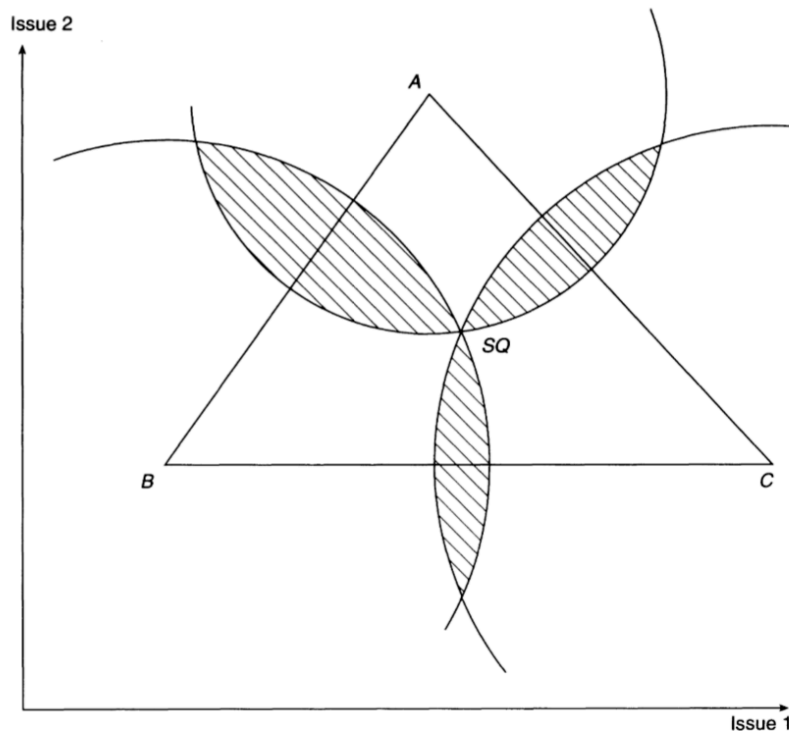

Fig. 1. Winset of status quo with three players in two dimensions

Figur 1. Vetospelare och Status quo

Källa: Tsebellis 1995 s.296

Huvudidén bakom teorin är att varje aktörs preferenser utgör en cirkulär indifferenskurva kring deras ideala politiska utfall. I figur 1 visas preferensområden och samspelet mellan tre olika aktörer A, B och C. Aktörerna är redo för att förhandla med varandra enbart så länge det finns en möjlighet att det slutliga utfallet hamnar i någon punkt inom eller på kanterna vid det här hypotetiska området. (Tsebelis 2002, s.20) Med Status Quo (SQ) menas den nuvarande politiska situationen och gråa områden symboliserar utfall som motsvarar högst två av aktörernas preferenser i lika stor grad som SQ. Förändras en av aktörernas preferenser kommer det påverka storleken av dess preferensområde eller flytta positionen i fältet, vilket i sin tur påverkar placeringen av SQ. Andra aktörerna kan då antingen välja att anpassa sina preferenser till den nya situationen eller använda sin vetomakt för att kunna behålla den gamla SQ punkten. (Tsebelis 1995)

3.2 Kyrkan som vetospelare (Fink)

För att kunna analysera katolska kyrkan som en samhällelig vetospelare måste vi först kunna definiera kyrkan som en politisk aktör. De flesta politiska teorier handlar om enbart

politiska aktörer och deras relation till statliga institutioner. Genom att använda ordet samhällelig vetospelare kan vi separera kyrkan från institutionella och partisana vetospelare som kan sägas vara involverade i politiken regelbundet. Vi väljer ändå att se religion och kyrkan som en del av de aktör-fokuserade politiska fälten istället för en bakomliggande faktor. Då blir den katolska kyrkan som samhällelig vetospelare applicerbart till de flesta teoretiska modeller. (Fink 2009)

Huvudfaktorn som påverkar kyrkans förmåga att agera som vetospelare är dess mobiliseringspotential. Med detta menar Fink kyrkans förmåga att mobilisera sina anhängare till att agera politiskt. Viljan att agera politiskt ökar oftast med graden av religiositet hos befolkningen och därför är det bästa sättet att analysera denna variabel att kolla på data över antalet troende i landet i fråga. Religiositeten hos befolkningen blir alltså inte bara en beskrivande bakgrundsfaktor utan en direkt maktresurs för kyrkan som önskar få politiskt inflytande. (Fink 2009)

Två andra faktorer som Fink använder för att karaktärisera kyrkan som vetospelare är kyrkans preferenser och disciplin/sammanhållning inom kyrkan. Med sammanhållningen menar Fink sammanhållningen av medlemmarnas politiska preferenser och med disciplin refererar han till medlemmarnas vilja att agera politiskt på samma sätt som deras ledare. (Fink 2009).

Tsebelis teori har fått kritik för dess validitet när det kommer till definierandet och mätandet av vetospelares preferenser, då aktörernas politiska preferenser kan förändras plötsligt exempelvis under krig eller annan form av konflikt. (Ganghof 2003) Katolska kyrkans preferenser hittar vi nerskrivna i den katolska katekesen, vilket innebär att likadana mätningssvårigheter som orsakas av förändrade politiska omständigheter inte kommer att uppstå. Eftersom doktrinerna kan betraktas som absoluta moraliska bedömningar snarare än strategiska förhandlingspunkter kan vi förutsätta att dessa följs strikt av kyrkans ledande personer och medlemmar och att kyrkans indifferenskurva samt preferensområde [i Tsebelis modell om vetospelare, vår anm.] förblir konstant.

Efter vi har identifierat kyrkan som en aktör med politiska intressen kan vi börja undersöka vilka bakomliggande faktorer som leder till de olika politiska utfallen i Portugal och Polen. Variablerna som vi kommer att fokusera mest på är återigen hämtade från Simon Finks artikel och är:

- Användandet av möjliga vetopunkter
 - Stat-kyrka relation
 - Religiösa eller värdekonserverativa partier i parlamentet och deras relation till kyrkan
- (Fink 2009)

Enligt Fink är möjligheten att genomföra folkomröstningar en av de viktigaste punkterna för att kyrkan ska kunna agera som vetospelare. Folkomröstningar kan användas för att återkalla en lag som stiftats eller i förebyggande syfte mot en lag som skulle strida mot gruppens intresse ifall den röstades igenom. Denna betydelse är alltså viktig för kyrkan då den i värsta fall kan använda sin mobiliseringspotential och genomföra en folkomröstning mot ett lagförslag eller en färdig lag. Således måste politiska beslutsfattare hela tiden

räkna med denna möjlighet när de stiftar nya lagar. En möjlighet att påverka beslutsfattare genom folkomröstningar eller demonstrationer kan också i sin tur öka politiskt aktivitet inom kyrkan. (Fink 2009)

Stat-kyrka relationen är även enligt Fink väldigt svår att operationalisera och framförallt analysera då dess konsekvenser kan variera mycket mellan länderna. I tidigare forskning har det exempelvis visats, lite oväntat, resultat om en korrelation mellan stark stat-kyrka relation och mindre inflytande på politik från kyrkans sida (Minkenberg 2002)

Den sista variabeln Fink undersöker är antalet religiösa/värdekonserverativa partier i parlamentet. Starka religiösa partier garanterar kyrkan en förmåga att agera som en samhällelig vetospelare, men omvända relationen kan vara mer problematiskt för partier då stark relation till kyrkan minskar deras politiska förhandlingsförmåga. (Fink 2009)

3.3 Hypotes

Våra hypoteser i undersökningen är följande:

1. *Folket är lika religiöst i de båda länderna vi undersöker*
2. *Den katolska kyrkan har starkare relation till politiska partier i Polen än i Portugal*
3. *Den katolska kyrkan i Polen är starkare vetospelare än den i Portugal*

För att bevisa att hypoteserna stämmer bör materialet visa på tydligare och starkare politiskt inflytande för den katolska kyrkan i polsk politik. Vi söker även efter bevis för att kyrkan aktivt sökt hindra lagförslag som gör samkönade äktenskap möjliga. Man kan kritisera våra hypoteser för att de inte tar hänsyn till andra faktorer som kan ha påverkat legaliseringsprocessen i Portugal och de olika politiska utfallen i länderna vi undersöker.

2010 blev Portugal ett av de europeiska länder som drabbades väldigt kraftigt av den finansiella krisen då dess kreditvärdering sänktes. Till följd av detta började staten skära ner på offentliga utgifter, vilket i sin tur ledde till stora strejker, ännu högre arbetslöshet och till och med ett nyval 2011 (BBC News 2016).

Den instabila politiska och ekonomiska situationen kan ha bidragit till att kyrkan inte lyckats mobilisera sina medlemmar till att motstå den Socialistiska regeringens lagförslag om samkönade äktenskap varken innan eller efter det röstades igenom och då oppositionens uppmärksamhet var någon annanstans blev det lättare för regeringen att rösta igenom lagen. Som vi tidigare tagit upp i texten så motiverade presidenten Anibal Cavaco Silva sitt beslut att inte använda veto mot förslaget med att säga att Portugal istället skulle fokusera på dess ekonomi och på den pågående krisen. (CBSNews 2010) Spanien blev det fjärde landet som legaliserade samkönade äktenskap 2005 trots det starka motståndet från kyrkans sida. (The Guardian 2005) Utvecklingen i grannlandet har

förmodligen följts noggrant i Portugal och eftersom länderna delar kultur, majoritetsreligion, samt den enda statsgränsen som Portugal har kan legaliseringen i grannlandet ha bidragit till att lagförslaget i Portugal röstades genom fem år senare.

Kyrkans syn på homosexuella och dess rättigheter är till synes mycket samspelade i Europa. De lokala katolska samfundet i såväl Sverige som England och Frankrike är tydliga med att hänvisa till den universella katolska uppfattningen att homosexualitet ej bör uppmuntras. Stockholms Katolska Stift skriver under artikeln *Vad säger katolska kyrkan om homosexualitet* att:

“Eftersom kyrkan menar att sexuell samvaro hör hemma inom äktenskapet mellan en man och en kvinna, så är homosexuella kallade att avstå från sexuella handlingar.”

(Stockholms Katolska Stift, 2016)

Dock är tolkningen alltid upp till individen och även om kyrkan officiellt har samma syn så finns det en tydlig skillnad i intensiteten i hur mycket man predikar just denna del av den katolska tron. Den svenska katolska kyrkan lägger exempelvis mycket större vikt vid att alla är lika mycket värda och att homosexuella inte under några omständigheter får diskrimineras eller behandlas illa på grund av sin sexuella läggning. Man fokuserar alltså på en annan del av den katolska tron som pointerar att alla lika värde snarare än den del som tar avstånd från homosexualitet.

En annan faktor som kan påverka utfallet, men är väldigt svår att mäta, är personliga egenskaper hos kyrkliga ledare. Vissa kan tilltala publiken bättre eller har starkare informell relation till politiker än andra, något som indirekt kan påverka politiskt beslutsfattandet.

4 Metod

Vi kommer att använda oss av en kombination av kvalitativ och kvantitativ metod vilket innebär att vi kommer att gå djupt in på två fall och analysera dessa för att sedan göra en jämförande studie mellan fallen. Utöver kvalitativ analys kommer vi använda oss av data och statistik över religion i Europa vilket även ger undersökning en kvantitativ natur. Vår mening är att ge en övergripande beskrivning av fallen och hitta bakomliggande faktorer som kan ha påverkat utfallet.

4.1 Tillvägagångssätt

För att få fram resultat och därefter kunna applicera Tsebelis teori i vår undersökning måste vi först och främst kunna se kyrkan som en vetospelare. Detta gör vi med hjälp av Finks teori och genom att kolla på statistik om religionens betydelse i länderna vi valt att undersöka. Vi vill få fram den katolska kyrkans mobiliseringspotential, vilket Fink anser att vara den viktigaste bakomliggande faktorn som garanterar kyrkans starka roll i samhället samt dess politiska vetomakt. Som material använder vi opinionsundersökningar gjorda av European Value Survey.

Därefter kommer vi att titta närmare på den katolska katekesen för att bättre kunna uppfatta de preferenser kyrkan har gällande äktenskap och dess innehåll. Eftersom kyrkan kan anses vara starkt förbundet i doktrinerna kan vi förutsätta att det som Fink kallar sammanhållning är också betydligt stark om det går att hitta någon tydlig ståndpunkt i doktrinerna. (Fink, 2009)

Nästa steg är att jämföra de olika faktorer som underlättar kyrkans vetoagerande nämligen möjligheten att genomföra folkomröstning, stat-kyrka relation samt antalet religiösa partier i parlamentet. Fink argumenterar för att stat-kyrka relationen består av bland annat hur kyrkans uppgifter är definierade i lagen. (Fink, 2009). I vår undersökning kommer vi först och främst kolla på ländernas konstitutioner för att få en bild av stat-kyrka relation i länderna vi undersöker. Dessutom kommer vi att jämföra hur det ser/har sett ut partipolitiskt i parlamentet när frågan om samkönade äktenskap har varit uppe. Vi kommer att använda oss information vi hittat på IFES: Election Guide.

4.2 Mest-lika design

Vi kommer att använda oss av “bakvänd” mest-lika design, vilket innebär att istället för den oberoende variabeln, har vi valt våra fall utifrån värdet på den beroende variabeln. (Esaiasson m.fl. 2012, s.103). Den beroende variabeln Y blir således legaliseringen av samkönade äktenskap och den oberoende variabeln X, kyrkans vetomakt i politiken. Variabeln Y har alltså olika värde i just de fall vi fokuserar på men eftersom värdet på den oberoende variabeln än så länge är okänd kan vi inte hävda att förutsättningarna i länderna i det här specifika området är lika.

Först när vi fått fram resultat om hypotes 1 alltså religionens och kyrkans roll i samhället, vilket vi antar är lika stark i båda fallen, kan vi börja applicera mest-lika design på riktigt och försöka hitta den förklaringsvariabeln som förklarar variationen i frågan om samkönade äktenskap. Utöver kyrkans starka roll i samhället går det att se andra förutsättningar mellan länderna som är väldigt lika och därmed underlättar jämförandet. Sådana förutsättningar är bland annat; samma huvudreligion, båda länder ligger i samma världsdelen, både Polen och Portugal är EU-medlemsstater och relativt nya demokratier med flerpartisystem. Utöver de politiska förutsättningarna kan vi också säga att ekonomiska förutsättningar i länderna motsvarar varandra i stor del då BNP per Capita i Polen räknas att vara 24,9 tusen i USD och i Portugal 28,3 tusen i USD. (Globalis 2015) Logiken bakom användandet mest-lika designen är att vi jobbar med den naturliga variationen som finns i verkligheten och gör jämförelsen med fall som är så lika varandra som möjligt på relevanta oberoende variabler förutom på den förklaringsvariabel som står i centrum för undersökningen (Esaiasson 2012, s.102).

4.3 Avgränsning

Enligt Fink varierar kyrkans mobiliseringspotential kraftigt beroende på policy-området och frågan, vilket kan anses vara en motivering för oss att fokusera på en enskild fråga i vår undersökning. På det sättet kan vi också begränsa materialet vi undersöker och öka validiteten då vi helt enkelt har mer tid att analysera djupare de resultat vi får fram. Med detta sagt väljer vi att fokusera enbart på frågan om samkönade äktenskap.

4.4 Material

Vid val av material har vi ganska stor spridning, vi använder såväl vetenskapliga artiklar som böcker, artiklar i dagstidningar och material från statistiska undersökningar. Med detta inkluderas det material som bidragit med teoretiska resonemang såväl som det data

som hjälper oss i jämförelsen mellan fallen samt material som är rent beskrivande. Det data vi främst använt för att mäta grad av religiositet är från 2008 vilket är två år före lagförslaget om samkönade äktenskap ratificerades i Portugal. Vi anser att dessa data ger en bra bild över det religiösa läget kort innan ett av länderna legaliserade samkönade äktenskap och det andra valde att inte göra det. Vi kommer med hjälp av detta kunna pröva den del av hypotesen som behandlar religionens inflytande.

Större delen av de tryckta källorna är från sekelskiftet, dock behandlar dessa främst den historiska bakgrunden samt en del teorier som vi anser fortfarande gör sig gällande och är aktuella. Dessa källor används som sagt främst för att beskriva fallen och är därmed inte centrala när det kommer till att pröva vår hypotes.

Vår huvudsakliga teori om kyrkan som vetospelare kommer från Finks artikel från 2009.

5 Resultat och analys

5.1 Kyrkan som vetospelare jämförelse mellan Polen och Portugal

Vi ska i denna del analysera de olika faktorer som Fink anser vara de viktigaste när man ska mäta kyrkans position som vetospelare nämligen mobiliseringspotential och preferenser. Vi kommer även analysera kyrkans relation till politiska partier och applicera det på frågan om samkönade äktenskap. Vi tittar även närmare på kyrkans roll i de båda ländernas konstitutioner samt på hur konkordat påverkar kyrkans politiska makt. Till sist kommer vi att redogöra för resultaten för de hypoteser vi presenterade i avsnitt 3.3.

5.2 Mobiliseringspotential

Fink menar i sin artikel att den viktigaste faktorn för att kyrkan ska kunna agera som en vetospelare är dess möjlighet att mobilisera sina medlemmar till politiskt engagemang. Då detta kan vara svårt att mäta konkret menar vi att om man istället ser på en tydlig religiös övertygelse som ett starkt incitament till politiskt engagemang så kan man använda det som en grund när man mäter mobiliseringsmöjligheten. Om man mäter andelen i befolkningen som anser sig vara starkt religiösa så kan man få en uppfattning av hur bra kyrkans möjlighet till mobilisering är.

European Value Study gjorde 2008 en omfattande undersökning där bland annat religion och uppfattning av religion fanns inkluderat. Undersökningen fokuserar på attityder och bygger på surveys gjorda i alla europeiska länder. Under rubriken religion finns en rad frågor som ställts angående inställningen man har till religion. Frågorna behandlar bland annat om man tror på en gud, om man anser att religiösa ledare bör ha inflytande i politiska beslut och hur viktigt man anser att kyrkan är för giftermål.

När vi gjort jämförelsen har fokus främst legat på variabeln "importance of religion" då vi anser att den bäst mäter styrkan i den religiösa övertygelsen men vi har även kollat på samtliga andra variabler som ingår i undersökningen för att få en helhetsbild. Resultatet visar att andelen befolkningen som tycker att religion är viktigt eller ganska viktigt är 57 % i Portugal och 75 % i Polen. Bild 1 visar resultat i samtliga länder i Europa. Av de länder där samkönade äktenskap är lagliga, är andelen av befolkning som tycker att

religion är viktigt eller ganska viktigt hög i Portugal. Det är tydligt att Polen har högre värden på alla de variabler som behandlar religion med undantag för variabeln som frågar om kyrkans influens inom politiken där 70 % av Polens och bara 58 % av Portugals befolkning tycker att kyrkan inte ska ha inflytande över politiken. (EVS 2008) Polens befolkning anser dessutom i större utsträckning att politiker inte bör vara troende och att kyrkan inte bör ha något inflytande i politiken, detta kan vara till följd av att kyrkan redan har och har haft större politisk i makt i Polen och att det är något som folket vill ändra.

Percentage of people that say religion is very or quite important in their lives

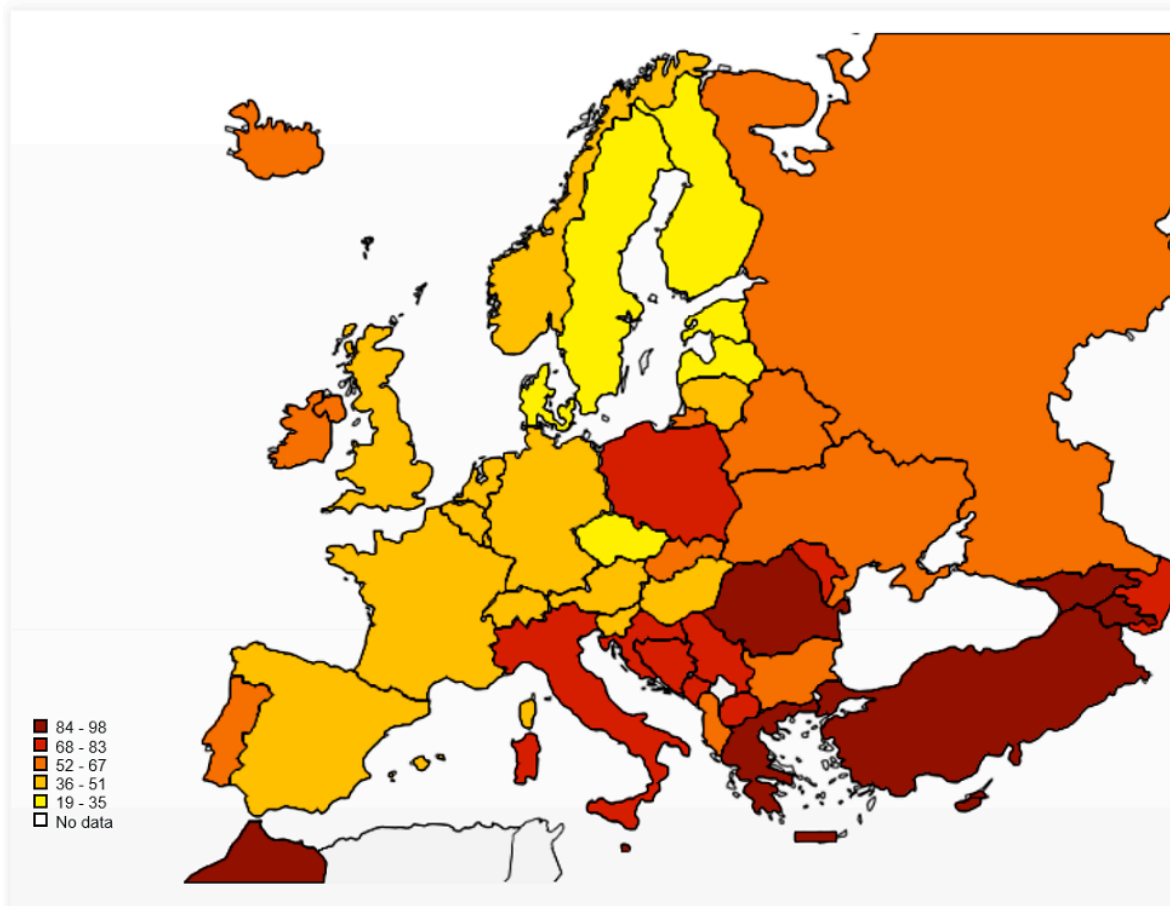

Bild 1. Andelen befolkning som säger att religion spelar stor eller ganska stor roll i deras liv

Källa: European Values Study, 2008

Utöver det kan vi se i diagram 1 att mängden personer som är starkt religiösa är större i Polen än i Portugal, vilket bevisar att vår hypotes 1, *Folk är lika religiöst i de båda länderna vi undersöker*, är fel. Vi drar därför slutsatsen att den katolska kyrkan i Polen har större kapacitet till mobilisering än i Portugal.

European Values Study , 2008

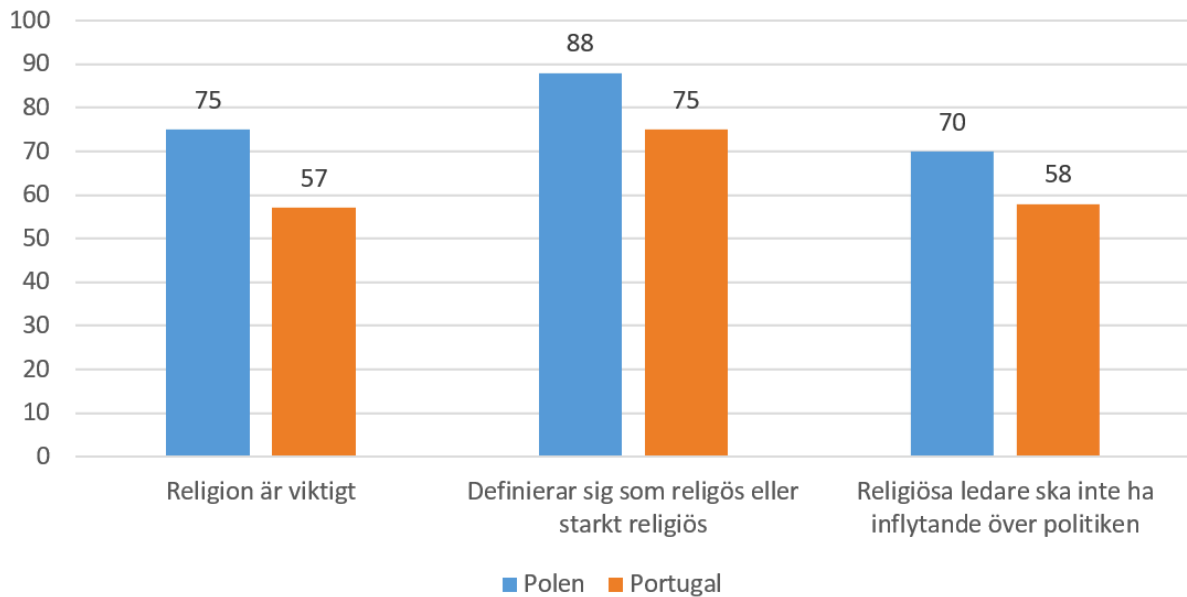

Diagram 1 Jämförelse av resultat mellan Polen och Portugal
Källa: European Values Study, 2008

5.3 Katolska kyrkans preferenser

I sin bok *Confessions of an interest group* tarCarolym M. Warner upp hur kyrkan skiljer sig från andra politiska spelare, såsom fackförbund, då den är mindre flexibel och har mindre incitament till att kompromissa om sina grundläggande åsikter. Den katolska kyrkan i Polen och i Portugal har samma preferenser när det kommer till samkönade äktenskap då den katolska kyrkan i stort har en uttalad åsikt i frågan och definierar äktenskapet som ett partnerskap mellan en man och en kvinna. Då den katolska kyrkan präglas av en "top-down" styrning är dess policy/åsikter i regel mycket lika i alla de länder där de är verksamma. (Warner 2000 s.75) Fink beskriver även i sin artikel hur den katolska kyrkans preferenser är stabila och sällan förändras, man är även mycket lojal mot sina preferenser och tenderar att inte att kompromissa bort sina värderingar.

Katolska katekesen definierar äktenskap bland annat som följande:

Article 7

THE SACRAMENT OF MATRIMONY

1601 *"The matrimonial covenant, by which a man and a woman establish between themselves a partnership of the whole of life, is by its nature ordered toward the good of the spouses and the procreation and education of offspring; this covenant between baptized persons has been raised by Christ the Lord to the dignity of a sacrament."*

1625 *The parties to a marriage covenant are a baptized man and woman, free to contract marriage, who freely express their consent; "to be free" means:*

- not being under constraint;

- not impeded by any natural or ecclesiastical law.

(The Holy See, 2016)

Det är alltså tydligt att ett äktenskap endast är mellan en man och en kvinna och att kunna få barn och uppfostra dessa är centralt. Båda parter måste vara döpta och giftermålet får inte hindras av någon kyrklig eller naturlig lag [sic!].

5.4 Sammanhållning och disciplin

Vi har medvetet valt att lämna bort Finks analys om sammanhållning och disciplin inom kyrkan från vår undersökning. Istället kommer vi att lägga vikt på kyrkans inflytande över politiska partier i nästa avsnitt, vilket vi tycker är mer relevant då vi undersöker kyrkans vetoposition i politiken.

Enligt Finks teori kan vi nu ändå betrakta den katolska kyrkan som en samhällelig vetospelare, då vi har lyckats att bevisa dess starka mobiliseringspotential i länderna vi undersöker samt politiska preferenser i ett särskilt policyområde. I nästa avsnitt kommer vi att fokusera på vilka faktorer som möjliggjort kyrkans vetoagerande och jämföra med de tre faktorer(möjlighet till folkomröstning, stat-kyrka relation, religiösa/konservativa partier i parlamentet) som Fink tar upp i sin undersökning för att kunna hitta förklaringen till olika politiska utfall i frågan om samkönade äktenskap. Till slut kommer vi att visa hur Tsebelis teori kan appliceras i vårt fall.

5.5 Katolska kyrkan som vetospelare i frågan om samkönade äktenskap

Både konstitutionen i Polen och Portugal tillåter folkomröstningar men hittills har det endast genomförts en folkomröstning i en fråga där katolska kyrkan har varit inblandad, nämligen folkomröstningen om legaliseringen av abort i Portugal 2007 som slutade med att förslaget godkändes och abort blev lagligt. (IFES 2016) Enligt Fink är möjligheten att genomföra folkomröstningar viktigt för kyrkans vetoposition och eftersom denna möjlighet finns i de båda länderna vi undersöker kan vi påstå att förutsättningarna för kyrkans veto agerande, när det kommer till just folkomröstningar, är lika.

I den nuvarande konstitutionen i Portugal nämns kyrkans roll i samhället endast en gång i artikel 41:

''4. Churches and other religious communities shall be separate from the state and free to organise themselves and to perform their ceremonies and their worship''

(Wipo 2, 2016)

I Polens konstitution, däremot, står det att stat-kyrka relationen definieras i kontraktet mellan Polska staten och The Holy See, alltså den katolska kyrkan i Vatikanen.

Article 25

''4. The relations between the Republic of Poland and the Roman Catholic Church shall be determined by international treaty concluded with the Holy See, and by statute.''

(Wipo 1, 2016)

I kontraktet står det bland annat att den polska staten ska subventionera katolska skolor och universitet (Concordat Watch 2015). Eftersom kontraktet med the Holy See var skrivet innan konstitutionen och eftersom konkordat betraktas som internationella kontrakt som inte går att förändras efter dem blivit ratifierade, blev den polska konstitutionen anpassad till Vatikanens krav (Concordat Watch 2015). Som följd till detta kunde inte staten och kyrkan separeras i konstitutionen på samma sätt som i Portugal utan i artikel 25.3 står det

''3. The relationship between the State and churches and other religious organizations shall be based on the principle of respect for their autonomy and the mutual independence of each in its own sphere, as well as on the principle of cooperation for the individual and the common good.''

(Wipo 1, 2016)

Kyrkan och staten kan alltså anses stå närmare varandra i Polen än i Portugal om vi jämför ländernas konstitutioner. Det blir även tydligt att den katolska kyrkan i Polen faller under Tsebellis första typ av vetospelare nämligen institutionella då kyrkans makt är inskriven i konstitutionen.

Som nämns i avsnitt 2.2 har den katolska kyrkan i Polen ett starkt band till det idag största partiet vilket syns tydligt i beslut som tagits kring abort och samkönade äktenskap. I Portugal är situationen mycket annorlunda, det kristdemokratiska partiet som finns är inte öppet religiöst och endast i deras konservativa ställningstaganden lyser kyrkans åsikter igenom. Det syns som starkast i partiets konservativa syn på abort. Det är dock tydligt att partiets åsikter inte fått särskilt stort genomslag då såväl samkönade äktenskap som abort legaliserats de senaste åren. Polen å andra sidan har Europas striktaste abortlagar och har konstitutionellt stöd för att inte legalisera samkönade äktenskap. I Polen blev deras religiösa parti det största partiet i senaste valet medan det som finns i Portugal har legat på 10-12 procent de senaste valen.

Eftersom att den katolska kyrkan i Polen har sina rättigheter och delvis sin makt inskrivna i konstitutionen gör detta dem till en institutionell vetospelare enligt Tsebellis teori om politiska vetospelare (Tsebellis 1995). I Portugal finns inte kyrkan inskriven i konstitutionen på samma sätt och räknas därför som den tredje sortens vetospelare; intressegrupper. Då institutionella vetospelare i regel är starkare än intressegrupper blir detta en förklarande faktor till varför den katolska kyrkan i Polen har en starkare vetoposition än den i Portugal.

5.5.1 Resultat: Hypoteser

Avslutningsvis kan vi nu besvara de tre hypoteser vi presenterade i avsnitt 3.3.

Hypotes 1: Vi anser att hypotes 1 bör förkastas då vi i vår undersökning funnit att befolkningen i Polen är mer religiös än den i Portugal vilket framkommer i undersökningarna gjorda av EVS. Detta förstärks även då vi ser att hypotes 2 och 3 bör accepteras vilket innebär att kyrkan i stort har en större politisk makt i Polen vilket kan vara ett bevis på att befolkningen också har ett starkare band till den katolska kyrkan.

Hypotes 2: som nämns ovan är det tydligt att relationen mellan den katolska kyrkan och politiska partier är starkare i Polen än i Portugal. PiS hyser öppet stöd till kyrkan samtidigt som *CDS* inte officiellt är religiöst bundna. I Polen har även kyrkan starkare influerat politiken, framförallt i frågan om samkönade äktenskap och abort, något som inte syns i Portugals fall.

Hypotes 3: som beskrivs i början av vår analysdel uppfyller kyrkan i Polen de kriterier som ställs upp av fink som avgörande för kyrkan som potentiell vetospelare. Därför accepteras hypotes 3.

6 Slutsats och diskussion

I denna undersökning sökte vi finna om det fanns bevis på att den katolska kyrkan i Polen var en starkare vetospelare i frågan om legalisering av samkönade äktenskap än den i Portugal. Vi utgick från Finks teori om kyrkan som vetospelare och kom fram till att vår frågeställning samt hypotes 2 och 3 stämde vi förkastade dock hypotes 1 då vi inte fann stöd för den i vårt material. Med hjälp av Tsebelis teori om vetospelare fann vi att man kan se den katolska kyrkan i Polen som en institutionell vetospelare och den i Portugal som en intressegrupp vilket är avgörande för mängden politisk makt vetospelaren har. Detta blev alltså en förklarande faktor som stödde vår slutsats att kyrkan är en starkare vetospelare i Polen. I Polen hade kyrkan även större mobiliseringspotential och ett starkare band till ett politiskt parti vilket också spelat in i dess större vetomakt. Fortsatt forskning inom området skulle kunna utveckla vidare idén om religions inflytande över politiken och istället för katolska kyrkan och Europa fokusera på andra religioner och deras vetomakt i samhällena världen runt. Ett annat alternativ skulle vara att välja andra aktuella frågor där kyrkan kan förväntas att ha politiska intressen som till exempel den pågående flyktingkrisen i Europa.

7 Referenser

Elektroniska källor:

Constitutionnet, 2015. "Constitutional history of Poland". [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.constitutionnet.org/country/constitutional-history-poland> Hämtdatum: 19-04-2016

European Values Study, 2008. "*Atlas of European Values.*" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/home.php?lang=en> Hämtdatum 10-05-2016

Europeiska Unionen, 2016. "*Registrerat Partnerskap: Erkännande I Olika Länder – Ditt Europa.*" [Elektronisk] Tillgänglig: http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_sv.htm. Hämtdatum 13-05-2016

Globalis, 2015. "*BNP per Capita I PPP*" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.globalis.se/Statistik/BNP-per-capita-i-PPP#dual-pane> Hämtdatum 13-05-2016.

The Holy See, 2016. "*Catechesen of Catholic Church*" [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.vatican.va/archive/ccc_css/archive/catechism/p2s2c3a7.htm Hämtdatum 12-05-2016

IFES, 2016. *Election Guide*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.electionguide.org/> Hämtdatum 16-05-2016

Stockholms Katolska Stift, 2016. "*Vad Säger Katolska Kyrkan Om Homosexualitet? | Katolska Kyrkan.*" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.katolskakyrkan.se/katolska-kyrkan-i-sverige/fragor-och-svar-om-katolsk-tro/vad-sager-katolska-kyrkan-om-homosexualitet?highlight=homosexualitet> Hämtdatum 14-05-2016.

Tryckta källor:

BBC News, 2016. "*Portugal Profile - Timeline*" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.bbc.com/news/world-europe-17761153> Hämtdatum 13-05-2016

CBS News 2010. "*Portugal's President Ratifies Gay Marriage Law - CBS News.*" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.cbsnews.com/news/portugals-president-ratifies-gay-marriage-law/> Hämtdatum 13-05-2016

- Ciensi, Jan, 2016. "Polands PiS in bed with Catholic Church, backs abortion ban" *POLITICO*, Nyhetsartikel. 05-04-2016.
- de Beaufort, Fleur, Ingenmund Hägg, and Patrick van Schie (ed.), 2008. "Separation of Church and State in Europe, with View of Sweden, Norway, The Netherlands, Belgium, France, Spain, Italy, Slovenia and Greece". 1st ed. Brussels: European Liberal Forum, n.d.
- Duncan, Pamela, 2016. "A History of Same-Sex Unions in Europe" *The Guardian*, Nyhetsartikel. 24-01-2016
- Esaiasson, Peter, Mikael Giljam, Henrik Oscarsson, and Lena Wängnerud, 2012. "Metodpraktikan, Konsten Att Studera Samhälle Individ Och Marknad". 4th ed. Vällingby: Norstedts Juridik, n.d.
- Freedom House 2014. "The East-West Divide on LGBT Rights in Europe" [Elektronisk] Tillgänglig: <https://freedomhouse.org/blog/east-west-divide-lgbt-rights-europe>. Hämtdatum 13-05-2016.
- Fink, Simon, 2009. "Churches as Societal Veto Players: Religious Influence in Actor-Centred Theories of Policy-Making." *West European Politics* no. 32 (n.d.): s.77-96.
- Ganghof, Steffen, 2003. "Promises and Pitfalls of Veto Player Analysis." *Swiss Political Science Review* 9, no. 2 (June 1, 2003): 1–25.
- The Guardian, 2005. "Spain Legalises Gay Marriage-The Guardian" *The Guardian*. Nyhetsartikel, 30-06-2005.
- Hetnal, Adam A. "The Polish Catholic Church in Pre- and Post-1989 Poland: An evaluation." *East European Quarterly* 32, no. 4 (Winter 1998): 503.
- Lucyna, Stetkiewicz, 2013. "The Role of Catholic Church and Polish Religiosity" Accessed May 12, 2016. <http://www.humanizm.net.pl/therole.pdf>.
- Minkenberg, Michael, 2002. "Religion and Public Policy Institutional, Cultural, and Political Impact on the Shaping of Abortion Policies in Western Democracies." *Comparative Political Studies* 35, no. 2 (March 1, 2002): 221–47.
- NE 1: Karlsson, Klas-Göran "Polen – Historia - Uppslagsverk" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/polen#historia> Hämtdatum 13-05-2016
- NE 2: Beskow, Per "Polen – Religion - Uppslagsverk" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/polen#religion> Hämtdatum 13-05-2016
- POLITICO, 2016. "Is Poland a Failing Democracy" *POLITICO* 13-01-2016
- Reuters, 2015. "Polish Vote Marks Resurgence of Conservative Catholic Values" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://uk.reuters.com/article/uk-poland-election-church-idUKKCN0SL1B720151027> Hämtdatum 13-05-2016
- SvD, 2013. "Nej Igen För Homopartnerskap I Polen." *Svenska Dagbladet*. Nyhetsartikel. 25-01-2013.
- Tsebelis, George, 1995. "Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism." *British Journal of Political Science* 25, no. 3 (1995): 289–325.

Tsebelis, George, 2002. "Veto Players, How Political Institutions Work". 1st ed. Princeton, New Jersey: Russell Sage Foundation, n.d.

Traynor, Ian, 2009. "Anti-Gay, Climate Change Deniers: Meet David Cameron's New Friends" *The Guardian*, Nyhetsartikel. 03-06-2016

Warner, Carolyn M, 2000. "Confessions of an Interest Group, The Catholic Church and Political Parties in Europe". 1st ed. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, n.d.

Wipo 1, 2016. "*Poland: Constitution of The Republic Of Poland.*" [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=7539> Hämtdatum 12-05-2016.

Wipo 2, 2016. "*Portugal: Constitution of the Portuguese Republic.*" [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=179405 Hämtdatum 12-05-2016.

